

Józef Pruchniak

Bank dobrych praktyk jako wartość i możliwości oceny efektywności rządowego programu ograniczenia przestępczości i społecznych zachowań "Razem bezpieczniej"

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 22, 399-420

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE
Nr 22, 2016 (399–420)

BANK DOBRYCH PRAKTYK, JAKO
WARTOŚĆ I MOŻLIWOŚCI OCENY
EFEKTYWNOŚCI RZĄDOWEGO
PROGRAMU OGRANICZENIA
PRZESTĘPCZOŚCI I ASPOŁECZNYCH
ZACHOWAŃ „RAZEM BEZPIECZNIEJ”

BANK OF GOOD PRACTICES, AS
A VALUE AND THE POSSIBILITY OF
ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF THE
GOVERNMENT’S TO REDUCE CRIME AND
ANTI-SOCIAL BEHAVIORS
“MORE SECURE TOGETHER”

JÓZEF PRUCHNIAK

Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni

ABSTRACT

The article raises the issues of the effectiveness of one of the longest carried prevention programs, which the originator is sainted Władysław Stasiak, contemporaneous Undersecretary of State in the Ministry of Internal Affairs and Administration. The advantage of the government program to reduce crime and anti-social behaviors „Safer Together” is an indication that no circumstances can repeal the state institutions responsibility for fulfillment of the tasks resulting from their competence

established in the legal regulations. Therefore, the police and other formations of security protection and public order can not be replaced by citizens or social organizations. Trust in the Police and other formations must result in increased effectiveness of them and thus provide mechanisms for permanent cooperation of government administration and local government, social organizations, people involved to come together to create safety. In this case, a necessary element for achieving the objectives remained the time that has been devoted to this program, and with the proper diagnosis of risks and social expectations covered many areas and was open to any institutional and civil society initiatives. This way built safety is regarded by society as a common good. Resulting from the implementation of the scheme in question, the data included within the statistics of crime and antisocial behaviors as well as observations of actual actions and their consequences or goals are the experience describing a social effort to improve safety.

KEY WORDS

Police, prevention program, Bank of Good Practices, program “Safer Together”

ABSTRAKT

Artykuł porusza problematykę efektywności, jednego z najdłużej realizowanych programów prewencyjnych, którego pomysłodawcą pozostaje śp. Władysław Stasiak, ówczesny podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Atutem rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej” jest wskazanie, iż żadne okoliczności nie mogą znieść z instytucji państwowych odpowiedzialności za realizację zadań wynikających z ich kompetencji określonych w przepisach prawa. Zatem Policja i inne formacje ochrony bezpieczeństwa oraz porządku publicznego nie mogą być zastępowane przez obywateli bądź organizacje społeczne. Zaufanie do Policji i innych formacji musi powodować zwiększenie ich skuteczności a tym samym zapewnić mechanizmy stałej współpracy, administracji rządowej i samorządowej, organizacji społecznych, ludzi zaangażowanych, aby wspólnie kreować bezpieczeństwo¹. W tym przypadku, elementem ko-

¹ Por.: J. Piwowarski, *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, cele i zadania*, [w:] „Kultura bezpieczeństwa. Nauka-praktyka-refleksje”, 2015, nr 19, s. 212–213.

niecznym do osiągnięcia założonych celów pozostawał czas jaki został poświęcony temu programowi, a przy właściwej diagnozie zagrożeń i oczekiwań społecznych, obejmował wiele obszarów i był otwarty na wszelkie inicjatywy instytucjonalne i obywatelskie. Tak zbudowane bezpieczeństwo traktowane jest przez społeczeństwo jako dobro wspólne. Wynikające z realizacji przedmiotowego programu, dane zawarte w obrębie statystyk przestępczości oraz zachowań aspołecznych a także obserwacje rzeczywistych działań i ich skutków czy zamierzeń są doświadczeniem, opisującym społeczny wysiłek, na rzecz poprawy bezpieczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE

Policja, program prewencyjny, Bank Dobrych Praktyk, program „Razem Bezpieczniej”

WSTĘP

W naukach społecznych bezpieczeństwo w najbardziej ogólnym znaczeniu obejmuje zaspokojenie takich potrzeb jak istnienie, przetrwanie, tożsamość, niezależność, spokój, posiadanie dóbr i pewność rozwoju. Bezpieczeństwo ma charakter podmiotowy, a będąc nadrzędną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest również fundamentalną potrzebą państw i systemów międzynarodowych a jego brak powoduje niepokój i stan zagrożenia². Dlatego każdy z podmiotów stara się oddziaływać na swoje otoczenie zewnętrzne i sferę wewnętrzną, aby usuwać lub co najmniej oddalać zagrożenia i eliminować własny lęk, obawy, niepokój oraz niepewność³.

Kampanie społeczne w obszarze bezpieczeństwa powinny sprzyjać tworzeniu warunków do rozwijania i umacniania należytego poziomu życia obywateli oraz gwarantować ich rozwój materialno-duchowy, społeczny i intelektualny. Wspieranie państwa w tym zakresie należy do kluczowych działań, stanowiąc istotny potencjał rozwoju a także budowy nowocze-

² J. Czaputowicz: *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, WNPWN, CSM, Warszawa 1998, s. 31.

³ A. Urbanek, *Państwo jako podmiot bezpieczeństwa narodowego – ujęcie dziedzinowe* [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa: dziedziny bezpieczeństwa*, A. Urbanek (red.), Wydawnictwo Społeczno-Prawne, Słupsk 2013, s. 29.

snego państwa. Działania te powinny być ukierunkowane na aktywizację kapitału społecznego, a w jego ramach na wzmacnianie postaw czynnego i świadomego obywatelstwa. Służyć ma temu wsparcie potencjału centralnych i lokalnych instytucji państwowych oraz stowarzyszeń i organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką edukacji dla bezpieczeństwa, na poziomie zdobywania przez obywateli wiedzy oraz kwalifikacji z tego zakresu. Zatem podnoszenie świadomości społecznej pojmowania zagrożeń dla bezpieczeństwa społecznego, kształtowanie kompetencji pozwalających w sposób celowy i racjonalny reagować na nie, jest istotnym atrybutem zwiększającym efektywność programów profilaktycznych⁴.

Bezpieczeństwo społeczne okresu transformacji ustrojowej zaczęto traktować w Polsce kompleksowo, nakładając zadania na różne resorty⁵. Krajowe programy profilaktyki społecznej lat dziewięćdziesiątych i początku XXI w. czerpały z doświadczeń państw Unii Europejskiej. Szczególną uwagę w tym zakresie skupiano na oczekiwaniach społecznych związanych z poczuciem bezpieczeństwa, zaufaniem do wdrożonych i realizowanych obecnie zadań przez Policję. Skupiając się na działaniach ściśle profilaktycznych, należy wskazać, iż prewencja kryminalna to wszelkie możliwe przedsięwzięcia, które mają służyć zapobieganiu przestępczości i wykroczeniom, szczególnie tym najbardziej dokuczliwym społecznie. Dzieląc ją na twardą i na miękka⁶ przyjęto, iż pierwsza odnosi się do oddziaływania policyjnego, włącznie z użyciem środków przymusu bezpośredniego, natomiast druga, (znajdująca się w tym obszarze zainteresowania), stanowi oddziaływanie edukacyjno-wychowawcze, informujące oraz ostrzegające⁷.

OGÓLNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU „RAZEM BEZPIECZNIEJ”

Na bazie wcześniejszych doświadczeń, uchwałą Rady Ministrów nr 218/2006 z 18 grudnia 2006 roku wprowadzono rządowy program ograniczenia prze-

⁴ Zob. J. Gierszewski, C. Tatarczuk, *Rola prewencji kryminalnej w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego w Polsce na przykładzie rządowego programu „Razem Bezpieczniej”*, [w:] *Prewencja kriminality – wyzwa społeczności*, Bratysława 2010, s. 22–28.

⁵ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne: studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013, s. 203.

⁶ M. Stefański, *Uspołecznienie Policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym. Kierunki rozwoju służb prewencyjnych policji w Polsce*, WSPol., Szczytno 2007, s. 181.

⁷ R. Głowacki, K. Łojek, *Zagadnienia prawne policyjnych działań zapobiegawczych. Wybrane aspekty*, WSPol., Szczytno 2005, s. 9.

stępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”. Jego innowacyjność polegała na niestosowanych dotychczas mechanizmach realizacji założonych celów oraz wyodrębnionym budżecie. W przywołanym dokumencie wskazuje się, że przy współpracy z lokalnymi społecznościami należy dążyć do kreowania efektywnych lokalnych systemów bezpieczeństwa oraz wspierać działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa lokalnego, w szczególności mając na celu ograniczenie przestępczości pospolitej. Poczucie zagrożenia przestępczością jest istotnym problemem społecznym i kojarzy się z pogorszeniem standardu życia, marginalizacją, bezrobociem oraz zmniejszeniem zaufania do instytucji państwowych.

Głównymi celami programu „Razem bezpieczniej” jest:

- wzrost realnego bezpieczeństwa w Polsce,
- wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców Polski,
- zapobieganie przestępczości i aspołecznym zachowaniom poprzez zaktywizowanie i zdynamizowanie działań administracji rządowej na rzecz współpracy z administracją samorządową, organizacjami pozarządowymi i społecznością lokalną,
- poprawa wizerunku i wzrost zaufania społecznego do Policji i innych służb działających na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Jak wskazał twórca programu, Władysław Stasiak, istotnym jego elementem powinien być nierozłączny i nieodzowny czynnik do osiągnięcia sukcesu jakim pozostaje skuteczność, przyjmując, iż w zamyśle jego współtwórców było wdrożenie projektu ograniczającego sprawozdawczy obszar fikcji. Istotna z punktu widzenia rzetelnej realizacji projektu powinna pozostawać jedynie kwestia jego oceny w terenie, wskazanie problemów, ciekawych inicjatyw, innowacyjnych rozwiązań, ewentualnych zmian, a także zaangażowanie i sprawna koordynacja działań w województwie.

Ważnym elementem diagnostycznym, przed wdrożeniem programu „Razem bezpieczniej”, było wykonanie badań w zakresie oceny pracy Policji oraz poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania opiniodawców. Badanie było podstawą do scharakteryzowania wskaźników realizacji programu i porównania efektów działań komend wojewódzkich. Wskazały one, że 1/3 Polaków odczuwało strach przed przestępczością. W tym czasie społeczeństwo z obawy o własne życie i zdrowie unikało pewnych miejsc, ulic, placów, skwerów oraz parków. Z tego też powodu znaczna część Polaków rezygnowała z wieczornych spacerów, odczuwając obawę przed staniem się ofiarą włamania, napadu, rozboju, pobicia czy brawuro-

wych kierowców. Również przyczyną obaw i strachu były przejawy agresji ze strony osób pijanych i narkomanów, zaobserwowane akty wandalizmu, a także bójk i pobicia, czy manifestujące przemoc zachowania młodzieży. Badania dowodzą, że ocena pracy policjantów koreluje z poziomem odczuwanego przez mieszkańców (wskazanego miejsca zamieszkania bądź przebywania) lęku przed przestępczością. Zatem zła, lub niska ocena pracy Policji powoduje powiększenie obaw przed przestępczością. W tym wypadku znaczenie zewnętrznych służb patrolowych, ukierunkowanych na społeczność lokalne nabiera specjalnej doniosłości⁸. Badania potwierdziły, że statystycznego obywatela Polski, bardziej interesuje skuteczność Policji w dziedzinie zapobiegania oraz zwalczania przestępczości pospolitej i wykroczeń porządkowych związanych z bezpieczeństwem w jego miejscu przebywania, niż spektakularne i nagłośnione medialne, sukcesy w walce z przestępczością zorganizowaną⁹. Dodatkowo uznając, że ponad 50% zdarzeń przestępczych występujących w Polsce nie jest rejestrowanych w statystykach policyjnych, należy uważać, że poziom nasycenia terenu policjantami realizującymi służbę patrolowo-obchodową stanowi podstawę obywatelskiej oceny efektywności działań Policji, jako całości¹⁰.

ZASADNICZE PODSTAWY I OBSZARY DZIAŁANIA

W programie „Razem bezpieczniej”, przyjęto, iż do ustalenia pełnego obrazu zagrożeń i potrzeb społecznych w dziedzinie bezpieczeństwa niezbędne są, poza informacją statystyczną, miarodajne badania opinii publicznej, dialog społeczny, praca na szczeblu lokalnym. Podkreślono ważną rolę dzielnicowych w zakresie aktywności i wiedzy o przestępczości, wykroczeniach oraz aspołecznych bądź niepożądanych zachowaniach. Badanie zagrożeń przestępczością i potrzeb społecznych w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa, będzie wymagało współpracy z ośrodkami naukowymi, m.in. Instytutem Wymiaru Sprawiedliwości, działającym przy Ministerstwie Sprawiedliwości. Z posiadanej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa

⁸ J. Gierszewski, C. Tatarczuk, *Rola prewencji kryminalnej...*, op. cit., s. 17.

⁹ Czym innym jest przestępczość zorganizowana jako zjawisko społeczne rozpoznawane za pomocą narzędzi właściwych dla nauk kryminologicznych, a czym innym konkretna zorganizowana grupa przestępcza, występująca jako podmiot czynów zabronionych przez prawo; vide: W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, WAIiP, Warszawa 2008, s. 34–38.

¹⁰ A. Siemaszko, *Kogo biją, komu kradną: przestępczość nie rejestrowana w Polsce i na świecie*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 13.

wskazywano strefy działania programu oraz kierunki aktywności włączonych podmiotów. Wszelkie przedsięwzięcia wymagały zidentyfikowania problemu, ustalenia przyczyn jego powstania, zdolności przeciwdziałania, a następnie wyznaczenia zadań zapobiegających oraz eliminujących zagrożenia. Ramowy charakter programu, skutkowałam koniecznością brania pod uwagę uwarunkowań lokalnych, uwzględniając przy tym partnerów, którzy go wspierali. Autorzy programu położyli nacisk na konieczność współpracy Policji ze strażą gminną (miejską), Żandarmerią Wojskową oraz Strażą Graniczną, wskazując również na potrzebę pozyskania obywateli, by chcieli być partnerami Policji i innych instytucji ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Celem upowszechnienia wiedzy wśród społeczeństwa, w 2007 roku wydano przez MSWiA poradniki:

- *Jak złożyć zawiadomienie o przestępstwie,*
- *Co zrobić, gdy jest się świadkiem przestępstwa lub wykroczenia,*
- *Jakie są sposoby zapobiegania przestępczości,*
- *Jakie są prawa ofiary przestępstwa,*
- *Jak złożyć skargę na działanie funkcjonariusza oraz przedstawicieli innych instytucji, odpowiedzialnych za bezpieczeństwo obywateli.*

PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W REALIZACJĘ PROGRAMU

Głównym koordynatorem działań w ramach programu pozostawał Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, który przy wsparciu Komendanta Głównego Policji, powołał zespół koordynacyjny składający się z przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Sportu, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Gospodarki, Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Transportu, Ministerstwa Budownictwa oraz formacji podległych MSWiA. We wskazanych resortach, właściwi ministrowie powołali koordynatorów, wyznaczonych do współpracy z MSWiA¹¹. Natomiast na poziomie województw zadania programu standaryzowali wojewodowie przy pomocy zespołów, składających się z przedstawicieli administracji samorządowej: Policji, Państwowej Straży Pożarnej i Straży Granicznej. Zespoły te inicjowały oraz koordyno-

¹¹ Uchwała nr 218 Rady Ministrów z dnia 18.12.2006 r., w sprawie rządowego programu ograniczenia przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”. Załącznik pkt. 3., s. 5.

wały działania programu na swoich obszarach, zbierając wymagane dane, które przedkładane były Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji w formie sprawozdań i wniosków.

Nieco odmiennie rozważany był wątek dotyczący powiatów i gmin, które włączały się w realizację programu na zasadzie dobrowolności. Poprzez swoją obszerność i dostępność, inicjatywa „Razem bezpieczniej” stanowiła efektywne narzędzie wspierające ustawowe działania administracji rządowej i samorządu terytorialnego na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego. W powiecie, wiodącą rolę w urzeczywistnianiu programu posiadał starosta jako przewodniczący komisji bezpieczeństwa i porządku publicznego, składającej się m.in. z przedstawicieli Policji, Państwowej Straży Pożarnej i prokuratury, którzy zarazem wspierali starostę w tym zakresie¹². W gminach przedmiotowe zadania wdrażał i realizował wójt (burmistrz, prezydent miasta), z możliwością wsparcia przez komisję rady gminy (miasta) oraz osoby i instytucje działające na rzecz bezpieczeństwa. Zadania programu wypełniane były również przez specjalistów zaproszonych do współpracy, natomiast ważkimi partnerami administracji rządowej w formułowaniu przedsięwzięć pozostawały, poza organizacjami społecznymi, kościoły i związki wyznaniowe.

Zintensyfikowano współpracę Policji w ramach Europejskiej Sieci Prewencji Kryminalnej (EUCPN), poprzez rozwijanie programów prewencyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zachowań osób nieletnich, przestępczości miejskiej i narkotykowej na poziomie Unii Europejskiej oraz wspieranie programów i działań krajowych i lokalnych¹³.

REALIZACJA PROGRAMU „RAZEM BEZPIECZNIEJ”, DIAGNOZA STANU I POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA

Od kilkunastu lat, w Polsce odnotowywany jest trend spadkowy liczby stwierdzonych przestępstw. Z danych statystycznych Komendy Głównej Policji z 2014 roku wynika, że:

¹² Art. 38a ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. nr 142 poz. 1592).

¹³ EUCPN – Europejska Sieć Prewencji Kryminalnej, powołana na mocy decyzji Rady Unii Europejskiej z dnia 28 maja 2001 roku, w wyniku realizacji postanowień szczytu w Tampere. Została założona w wyniku kilkuletnich rozważań na temat przeciwdziałania przestępczości, szczególnie zorganizowanej w obszarach miejskich. Już w 1993 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie przestępczości pospolitej w obszarach miejskich i jej związkach z przestępczością zorganizowaną.

1. odnotowano ogółem 908 855 przestępstw stwierdzonych; o 14,4% mniej w stosunku do roku 2013,
2. stwierdzono 628 758 przestępstw kryminalnych; o 13,6% mniej niż w roku 2013 (727 806),
3. wskaźnik wykrywalności ogólnej przestępstw wyniósł 66,8% i był porównywalny z rokiem 2013 (67%),
4. zmniejszyła się liczba podejrzanych; o 17,3% w porównaniu z rokiem 2013,
5. średnie zagrożenie przestępczymi ogółem w Polsce w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców wyniosło 2361 i było najniższe w ciągu ostatnich lat¹⁴.

Należy przyjąć, iż zestawienia danych statystycznych, mogą nieobiektywnie wskazywać faktyczne poczucie bezpieczeństwa i jednocześnie nie oddawać jego rzeczywistości, albowiem zdarzenia przestępcze rozkładają się na terytorium Polski nierównomiernie. Zasadniczo najniższy wskaźnik zagrożenia przestępczymi ogółem w 2014 roku w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców wystąpił w województwach: podkarpackim, lubelskim, podlaskim i mazowieckim (bez miasta stołecznego Warszawy i okolicznych powiatów). Natomiast najwyższe wskaźniki zagrożenia przestępczymi ogółem w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców odnotowano w 2014 roku w województwach: dolnośląskim, śląskim, lubuskim, czy zachodniopomorskim¹⁵.

Wobec powyższego, w odniesieniu do realizowanego programu, należy przedstawić kolejne pytanie; czy Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie? Otóż w kwietniu 2014 roku siedmiu na dziesięciu Polaków (70%) uznawało swój kraj za bezpieczny. W roku 2014 ponownie osiągnął wartość z roku 2010. Wskaźnik z roku 2014 jest wyższy o 37 punktów procentowych od uzyskanego w roku 2004.

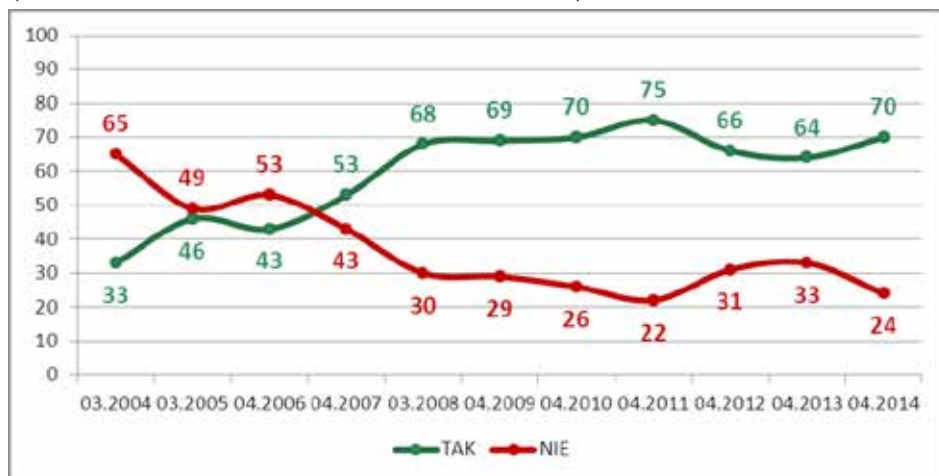
W badaniu z kwietnia 2014 roku opinię, że Polska nie jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie, wyraziło 24% badanych¹⁶. W porównaniu z poprzednim badaniem odsetek respondentów uznających Polskę za kraj, w którym nie żyje się bezpiecznie, spadł o 9 punktów procentowych (jest on także niższy o 41 p. proc. od wyników badań z 2004 roku).

¹⁴ *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa 2015, s. 11 i następne.*

¹⁵ *Ibidem, s. 13.*

¹⁶ *Ibidem, s. 19.*

WYKRES 1. CZY POLSKA JEST KRAJEM, W KTÓRYM ŻYJE SIĘ BEZPIECZNIE?
(WYNIKI ZAPREZENTOWANO W PROCENTACH).

Źródło: Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku, MSW.

Program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”, niewątpliwie przyczynił się do systematycznego obniżania poziomu przestępczości w Polsce, albowiem wynika to z badań ewaluacyjnych wykonywanych przez zewnętrzne ośrodki. W ramach projektu, w 2011 i 2012 roku, zrealizowano badania mechanizmu udzielania wsparcia administracji samorządowej i organizacjom pozarządowym w ramach przedmiotowego programu oraz w zakresie opracowania systemu wskaźników i rezultatów oraz ich weryfikacji na poziomie lokalnym. Także na przestrzeni lat 2013–2015, prowadzono badania efektywności programów lokalnych, dofinansowanych i realizowanych we wszystkich obszarach wsparcia programu. Przeprowadzona ewaluacja projektu, obejmująca lata 2007–2014, realizowana była również przez ośrodki badawcze.

Z badań wynika, że w sposób właściwy zostały zidentyfikowane potrzeby lokalnych społeczności. W ocenie ewaluatorów przy przygotowaniu projektu zostały właściwie zdiagnozowane problemy i potrzeby lokalne, a także zastosowano adekwatne rozwiązania problemów. Poziom zrealizowania zakładanych rezultatów w projektach kształtował się na poziomie od 90 do 100%. Podmioty korzystające z dotacji były i są zobligowane do realizacji zadań przewidzianych w ramach projektów w sposób oszczędny i efektywny. Z badań wśród beneficjentów wynika,

że realizacja zadań finansowanych w ramach tegoż programu wymaga kontynuacji, bowiem pozwoli to na podnoszenie i utrzymanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa w różnych sferach życia społecznego, gospodarczego i kulturowego.

Główne wnioski wynikające z badań efektywności programów lokalnych w ramach programu „Razem bezpieczniej” wskazują, że: w ocenie realizatorów działania podejmowane w ramach projektów lokalnych, charakteryzowały się dużą skutecznością; programy lokalne pozwoliły na osiągnięcie zarówno takich efektów jak zakup sprzętu i wyposażenia, instalacja urządzeń, działania infrastrukturalne, jak i wzrost poziomu wiedzy oraz świadomości obywateli, nabycie nowej wiedzy oraz kwalifikacji przez pracowników służb publicznych, nauczycieli, psychologów; uzyskano wysoki stopień zaangażowania w działania w ramach projektu wśród społeczności lokalnych oraz pozytywny odbiór projektów przez mieszkańców. Jednocześnie wnioski z przeprowadzonej ewaluacji, uzasadniają zwiększenie finansowania programu.

FINANSOWANIE PROGRAMU

Finansowanie rządowego programu ograniczania przestępczości i społecznych zachowań „Razem bezpieczniej” było rozłożone na okres 9 lat. Szereg przedsięwzięć realizowanych w jego ramach wpisywało się w zadania poszczególnych jednostek i mogły być realizowane w ramach bieżącej działalności. W projekcie budżetu państwa na rok 2007 w ramach realizacji nowych zadań zabezpieczono na realizację programu „Razem bezpieczniej” 320 tys. złotych. Środki te były wykorzystywane w budżecie MSWiA corocznie, przez cały okres realizacji programu z przeznaczeniem na działania o charakterze centralnym (informacje i promocje, zadania koordynacyjne, badania opinii społecznej). Jednocześnie konieczna była aktywizacja społeczności lokalnych poprzez utworzenie mechanizmu finansowego zachęcającego do realizacji przedsięwzięć proponowanych w ramach programu. W tym celu zabezpieczono w budżecie państwa na 2007 rok w ramach rezerwy celowej na realizację przedsięwzięcia „Razem bezpieczniej” kwotę 3 mln złotych. W kolejnych latach utrzymano kwotę 320 tys. złotych przeznaczaną na zadania centralne, a także kwotę 3 mln złotych na zadania realizowane w ramach środków z rezerw celowych. Środki przekazywane były do budżetów wojewodów z przeznaczeniem na dotacje na dofinansowanie zadań mieszczących się w ramach

programu dla organizacji pożytku publicznego. Ponadto w celu przekazania lub wspólnego wykonywania zadań określonych w programie wojewodowie zawierali z jednostkami samorządu terytorialnego stosowne porozumienia administracyjne.

W latach 2007–2015 przyznano dofinansowanie projektów realizowanych w siedmiu obszarach tematycznych: bezpieczeństwo w miejscach publicznych i miejscu zamieszkania, bezpieczeństwo w szkole, przemoc w rodzinie, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej, bezpieczeństwo w działalności gospodarczej i ochrona dziedzictwa narodowego. Także od 2007 do 2015 roku przyznano dofinansowanie łącznie 397 projektom na kwotę około 27 000 000 milionów złotych¹⁷.

BANK DOBRYCH PRAKTYK

Dla skutecznej realizacji programu „Razem bezpieczniej” konieczna była i jest promocja jego założeń oraz dążeń. W tym celu prowadzono stałe działania informacyjne na temat realizacji zadań, współpracując z ogólnopolskimi, regionalnymi i lokalnymi środkami masowego przekazu. Zasadniczym kryterium było stworzenie możliwości wymiany doświadczeń oraz by dostęp do dobrych pomysłów i inicjatyw nie był ograniczony brakiem komunikacji. Bank Dobrych Praktyk, łącząc doświadczenia administracji rządowej i samorządowej został uruchomiony na portalu programu¹⁸.

Najobszerniejszym a zarazem podstawowym źródłem informacji o programie jest internetowa strona Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zawierająca m.in. bloki tematyczne, dział z aktualnościami oraz rozbudowany Bank Dobrych Praktyk zespolony z mapą programu. Podzielony jest na dwie grupy inicjatyw o charakterze profilaktyczno-prewencyjnym, działania ściśle związane z programem oraz te, które funkcjonują i funkcjonowały niezależnie. W Banku Dobrych Praktyk są przede wszystkim upowszechniane programy profilaktyczne o potwier-

¹⁷ Uchwała Rady Ministrów, nr 23, z dnia 8 marca 2016 r. w sprawie „Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2016 i 2017”, MP, z dn. 31.marca 2016 r., poz. 293.

¹⁸ T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych: programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2011, s. 251.

dzonej skuteczności¹⁹. Niestety w przedmiotowym zbiorze nie ma projektów profilaktycznych i prewencyjnych z innych państw UE.

Baza internetowa Banku Dobrych Praktyk (dalej: BDP)²⁰, zawiera zakładkę: „Realizowane i zakończone projekty” wraz z informacją o ilości rekordów w bazie²¹. Istnieje możliwość przeglądania danych zarejestrowanych projektów, dofinansowanych w ramach programu „Razem bezpieczniej” (dalej: RB) w rozbiciu na województwa oraz realizowane obszary. Każdy z 327 zawartych w BDP programów jest szczegółowo opisany, ze wskazaniem: celu programu, autora programu, województwa, zakresu programu i jego charakteru, podmiotów współuczestniczących (partnerzy), sumy dofinansowania, czasu rozpoczęcia programu i jego zakończenia, metody i sposobu realizacji programu oraz zakresu działania/zakresu przeciwdziałania. Szczegółowo rozpisana zakładka „zakres działania/zakres przeciwdziałania” umożliwia wyszukiwanie programów po wybraniu fraz: alkoholizm-alkohol, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, biznes, bójki i pobicia, chuligaństwo, imprezy masowe i sportowe, kradzieże, narkomania, nieletni, pomoc sąsiedzka, przemoc domowa, przemoc w środowisku szkolnym – szkoła, rozboje, ruch drogowy, włamanie, zabytki.

¹⁹ J. Gierszewski, *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Difin, Warszawa 2013, s. 199.

²⁰ <http://razembezpieczniej.mswia.gov.pl/rb/form/2,Programy.html> [dostęp: 26.05.2016].

²¹ <http://razembezpieczniej.mswia.gov.pl/rb/bank-dobrych-praktyk/projekt/realizowane-i-zakonczo> [dostęp: 26.05.2016].

TAB. 1. REALIZOWANE I ZAKOŃCZONE PROJEKTY ZAWIERAJĄCE SIĘ W BANKU DOBRZYCH PRAKTYK.

Lp.	Województwo	Ilość dofinansowanych projektów	Obszary działania
1.	Dolnośląskie	12	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie.
2.	Kujawsko-pomorskie	14	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 2. Ochrona dziedzictwa narodowego. 3. Przemoc w rodzinie
3.	Lubelskie	14	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w środkach komunikacji. 5. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 6. Ochrona dziedzictwa narodowego.
4.	Lubuskie	39	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 5. Ochrona dziedzictwa narodowego.

5.	Łódzkie	15	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
6.	Małopolskie	13	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w szkole. 2. Przemoc w rodzinie. 3. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 4. Ochrona dziedzictwa narodowego.
7.	Mazowieckie	34	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 5. Ochrona dziedzictwa narodowego.
8.	Opolskie	16	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
9.	Podkarpackie	25	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 5. Ochrona dziedzictwa narodowego.

10.	Podlaskie	16	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 5. Ochrona dziedzictwa narodowego.
11.	Pomorskie	12	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w szkole. 2. Przemoc w rodzinie. 3. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
12.	Śląskie	32	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w środkach komunikacji. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
13.	Świętokrzyskie	22	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w środkach komunikacji. 5. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 6. Ochrona dziedzictwa narodowego. 7. Bezpieczeństwo w działalności gospodarczej.

14.	Warmińsko-mazurskie	19	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 5. Ochrona dziedzictwa narodowego.
15.	Wielkopolskie	20	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w szkole. 2. Przemoc w rodzinie.
16.	Zachodniopomorskie	24	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym. 2. Bezpieczeństwo w szkole. 3. Przemoc w rodzinie. 4. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym. 5. Ochrona dziedzictwa narodowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w bazie „Bank Dobrych Praktyk”, projekty dofinansowane w ramach programu „Razem bezpiecznie”.

Z danych tabelarycznych wynika, iż 39 projektów zostało dofinansowanych w ramach programu „RB”, na rzecz województwa lubuskiego. Drugim beneficjentem pozostaje woj. mazowieckie z 34 projektami, natomiast trzecią pozycję z 32 grantami posiada województwo śląskie. Należy wskazać, iż województwa lubuskie i śląskie, wyróżniają się bardzo wysokimi wskaźnikami zagrożenia przestępstwami ogółem w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców.

W przypadku województwa dolnośląskiego gdzie przedmiotowe zagrożenie jest od wielu lat najwyższe, otrzymało jedynie 12 grantów, korzystając z dofinansowania czterech projektów „bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym”, sześciu projektów „bezpieczeństwo w szkole” oraz dwóch z zakresu programowego „przemoc w rodzinie”. Pominięto przy tym istotne obszary: „bezpieczeństwo w ruchu drogowym”, oraz „bezpieczeństwo w *środkach komunikacji publicznej*”.

Natomiast województwo podkarpackie, uznawane od wielu lat na polskiej mapie przestępczości, jako najbardziej bezpieczne, pozostawało 25 razy beneficjentem w sześciu obszarach programowych, z pominięciem „bezpieczeństwa w działalności gospodarczej”. Również województwo lubelskie, jako drugie z najniższym wskaźnikiem zagrożenia przestępstwami, otrzymało wsparcie 14 programów w sześciu obszarach.

Wśród wielości programów, warto odnieść się do danych województwa pomorskiego, albowiem z dofinansowanych 12 projektów, siedem z nich dotyczyło „bezpieczeństwa w ruchu drogowym”, cztery realizowały obszar problemowy „bezpieczeństwo w szkole”, natomiast program „przemoc w rodzinie”, otrzymał przez 9 lat trwania „RB” jedno wsparcie. Z danych statystycznych KGP policji wynika, iż w latach 2012–2015 zdefiniowano średnio rocznie ok. 92 tys. ofiar przemocy²². Natomiast w latach 2007–2011, sytuacja była, (co przedstawia poniższa tabela) bardziej przejrzysta, albowiem gromadzono także dane z działalności innych, upoważnionych do zwalczania przemocy domowej, podmiotów pozapolicyjnych²³.

Również należy wskazać, iż województwo łódzkie, przy 15 projektach dofinansowanych i zawartych w Banku Dobrych Praktyk, nie otrzymało

²² Od 2012 roku zmienił się system rejestracji statystycznej w związku z przemocą domową, stąd też inna forma prezentacji danych. Dane liczbowe dotyczą działań podjętych w procedurze „Niebieskiej Karty” wyłącznie przez Policję (bez danych z działalności innych, upoważnionych do zwalczania przemocy domowej, podmiotów pozapolicyjnych).

²³ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 26.05.2016].

wsparcia zagadnień „przemocy w rodzinie”, skupiając się przede wszystkim na obszarach „bezpieczeństwo w szkole”, „bezpieczeństwo w miejscach zamieszkania i w miejscu publicznym” i marginalnie w obszarze „bezpieczeństwo w ruchu drogowym”.

TAB. 2. LICZBA OFIAR PRZEMOCY DOMOWEJ WG. PROCEDURY „NIEBIESKIEJ KARTY”.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	156.788	157.854	130.682	139.747	132.796	134.866	113.546
w tym: kobiety	91.374	91.032	76.162	81.985	79.811	82.102	70.730
w tym: mężczyźni	10.387	10.313	8.556	10.664	11.728	12.651	10.718
dzieci do lat 13	37.227	38.233	31.001	31.699	27.502	26.802	21.394
małoletni od 13 do 18 lat	17.800	18.276	14.963	15.399	13.755	13.311	10.704

Źródło: strona internetowa przemoc w rodzinie – statystyka Policji.

Wśród siedemdziesięciu wspomnianych projektów w obszarze działania „przemoc w rodzinie”, liderami w kolejności pozostają: woj. podkarpackie i zachodniopomorskie po 8 grantów, woj. opolskie i świętokrzyskie po 7 grantów oraz podlaskie i śląskie po 6 grantów. Pozostałe województwa otrzymały dofinansowanie, od pięciu do dwóch projektów.

Również w przedmiotowym programie zauważyć można, iż został zmarginalizowany obszar „bezpieczeństwo w działalności gospodarczej”. W tym zakresie na początku realizacji i wkomponowywania w struktury administracji samorządowej i organizacji pozarządowych idei oraz celów programu „Razem bezpiecznie”, funkcjonariusze Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu, przy udziale Wielkopolskiego Zrzeszenia Handlu i Usług oraz Fundacji „Familiijny Poznań” zrealizowali w 2008 roku projekt pt. „Handluj bezpiecznie”, otrzymując wsparcie w wysokości 96 900 tys. złotych. Ważnym elementem przedsięwzięć, było zorganizowanie we wrześniu i w październiku, trzech konferencji w Poznaniu, Koninie oraz Pile, na które zaproszono przedstawicieli małych oraz średnich placówek handlowych i usługowych z województwa wielkopolskiego. Ponadto wydano poradnik „Handluj bezpiecznie” oraz uruchomiono portal internetowy www.handlujbezpiecznie.pl.

Dalszy stopień wykorzystania opisywanego obszaru zakończył się na granicy, który w 2013 roku, w kwocie 100 000 PLN, przekazano Staro-

stwu Powiatowemu w Skarżysku-Kamiennej, bowiem pozostawało autorem programu.

Przykładem mało efektywnego wykorzystywania idei założeń programowych projektu „Razem bezpieczniej”, pozostaje województwo poznańskie, które w skali kraju w 2014 roku, sytuowano na siódmym miejscu pod względem zagrożeń przestępstwami kryminalnymi w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców. W tym przypadku wykorzystywano jedynie dwa obszary tematyczne „bezpieczeństwo w szkole” i „przemoc w rodzinie”, pomijając pozostałe, istotne na poziomie przeciwdziałania przestępczości oraz zachowaniom patologicznym²⁴.

Odnosząc się do elementów satysfakcjonujących, ujawnionych na przestrzeni 9 lat realizacji rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”, należy wskazać, iż woj. świętokrzyskie, jako jedyne otrzymało dwadzieścia dwa dofinansowania, dla wszystkich siedmiu obszarów wsparcia i w tej mierze jest liderem.

PODSUMOWANIE

Niewątpliwie program ten skutkował pogłębioną współpracą na poziomie regionalnym i lokalnym administracji rządowej i samorządowej, służb, organizacji pozarządowych, placówek oświatowo-wychowawczych, podmiotów gospodarczych, pomocy społecznej, ale także ośrodków naukowych. Prowadziło to do efektywnej oceny realizowanych programów zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym, tworzenia regionalnych i lokalnych projektów. Dofinansowanie ich ze środków programu było odpowiedzią na bieżące zapotrzebowanie społeczne, zintegrowane działania wielu podmiotów, uspołecznienie inicjatyw profilaktycznych na poziomie lokalnym oraz pełnieniem przez wojewodę roli koordynatora działań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa na danym terenie i w danym czasie. Rola ta sprowadzała się nie tylko do przedsięwzięć akcyjnych, ale obejmowała całokształt planowanych działań zgodnie z kompetencjami efektywnego wykorzystywania różnicowanych źródeł danych, m.in. statystyk służb, danych z organizacji pozarządowych, ale również analiz naukowych.

Na podstawie wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa w programie „Razem bezpieczniej” określano obszary działania i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów. Każde przedsięwzięcie wymagało zdia-

²⁴ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku, MSW, Warszawa 2015, s. 34.

gnozowania problemu, ustalenia przyczyn jego powstania, możliwości przeciwdziałania, a następnie realizacji zadań, w celu zapobiegania bądź wyeliminowania zagrożenia. Jednym z jego podstawowych założeń była poprawa bezpieczeństwa powszechnego, a w tym przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Funkcjonowanie programu posiadało dwa poziomy: statystyczny, ukazujący wykonaną pracę oraz humanitarny, wskazujący zaangażowanie tych osób, których on dotyczył w szczególności dzieci i młodzieży, dla których *de facto* podejmowano te działania. Należy dalej podtrzymywać ten entuzjazm by towarzyszył w nowej perspektywie.

BIBLIOGRAFIA

1. Czaputowicz J., *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*. WNPWN, CSM, Warszawa 1998.
2. Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne: studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa, 2013.
3. Gierszewski J., *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Difin, Warszawa 2013.
4. Gierszewski J., Tatarczuk C., *Rola prewencji kryminalnej w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego w Polsce na przykładzie rządowego programu „Razem bezpieczniej”*, [w:] *Prewencja kriminality – wyzwa społeczności*, Bratysława 2010.
5. Głowacki R., Łojek K., *Zagadnienia prawne policyjnych działań zapobiegawczych. Wybrane aspekty*, WSPol., Szczytno 2005.
6. Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, WAiP, Warszawa, 2008.
7. Piwowarski J., *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, cele i zadania*, [w:] „Kultura bezpieczeństwa. Nauka-praktyka-refleksje”, 2015, nr 19.
8. Serafin T., Parszowski S., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych: programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2011.
9. Siemaszko A., *Kogo biją, komu kradną: przestępczość nie rejestrowana w Polsce i na świecie*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.
10. Stefański M., *Uspołecznienie Policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym. Kierunki rozwoju służb prewencyjnych policji w Polsce*, WSPol., Szczytno 2007.

11. Urbanek A., *Państwo jako podmiot bezpieczeństwa narodowego – ujęcie dziedzinowe* [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa, dziedziny bezpieczeństwa*, A. Urbanek (red.), Słupsk 2013.

Akty prawne

12. Uchwała Rady Ministrów, nr 23, z dnia 8 marca 2016 r. w sprawie „Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2016 i 2017”, MP, z dn. 31. marca 2016 r., poz. 293.
13. Uchwała nr 218 Rady Ministrów z dnia 18.12.2006 r., w sprawie rządowego programu ograniczenia przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”. Załącznik pkt. 3., s. 5.
14. *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa 2015.

Źródła internetowe

15. <http://razembezpieczniej.mswia.gov.pl/rb/form/2,Programy.html> [dostęp, 26.05.2016].
16. <http://razembezpieczniej.mswia.gov.pl/rb/bank-dobrych-praktyk/projekt/realizowane-i-zakonczo> [dostęp, 26.05.2016].
17. <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp 26.05.2016].

AUTOR:

mgr Józef Pruchniak – pracownik dydaktyczny Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni. Podinspektor Policji w stanie spoczynku. W latach 1982–2013 pozostawał policjantem na różnych stanowiskach wykonawczych i kierowniczych. Przez kilkanaście lat sprawował funkcję Naczelnika Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego, następnie pozostawał Naczelnikiem Wydziału Prewencji Komendy Powiatowej Policji w Lęborku. W tym też czasie realizowano rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”, wypełniając zadania z niego wynikające. Autor artykułu specjalizuje się w problematyce zarządzania bezpieczeństwem publicznym.